

Chiny po XX Zjeździe KPCh: nowy etap rewolucji Xi Jinpinga

Michał Bogusz

XX Zjazd Komunistycznej Partii Chin (KPCh) zakończył się całkowitym triumfem Xi Jinpinga i stanowi zwieńczenie procesu radykalnej przebudowy systemu politycznego stworzonego w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku. Oznacza nie tylko koniec kolektywnego kierownictwa w partii, lecz także redefinicję relacji między nią a państwem oraz nią a społeczeństwem. Transformacja dokonana przez sekretarza generalnego KPCh w ciągu ostatniej dekady daje mu narzędzia do przewyciężenia inercji instytucjonalnej oraz oporu kadr partyjno-państwowych średniego i niższego szczebla – czynników należących do elementów hamujących zapowiadane już od 15 lat zmiany w modelu rozwoju społeczno-gospodarczego Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL). Dlatego w nadchodzącym czasie należy się spodziewać radykalnych i szybkich decyzji w tej sferze. Przyniosą one dalszą ideologizację w duchu marksistowsko-nacjonalistycznym ChRL, wprowadzenie mechanizmu masowej redystrybucji oraz wzrost roli partii i państwa we wszystkich aspektach życia społecznego i prywatnego ludności. To zaś zwiastuje wzmocnienie tendencji totalitarnych.

Partia komunistyczna skupi się na krytycznych przemianach wewnętrznych. Wpłyną one na chińską aktywność zagraniczną, ponieważ ich celem będzie m.in. zwiększenie niezależności gospodarczej i technologicznej, co zachwieje dotychczasowym międzynarodowym podziałem pracy – ChRL przestanie eksportować wiele produktów, ale też importować zachodnie technologie. Równocześnie radykalizacja nacjonalistycznej narracji wewnętrznej zmusi Pekin do usztywniania polityki zagranicznej i asertywnego reagowania na zmieniającą się sytuację międzynarodową. W najbliższej perspektywie zaowocuje to spotęgowaniem napięć z Zachodem ze Stanami Zjednoczonymi na czele, dalszym zbliżeniem z Rosją, próbami tworzenia „chińskiego modelu” jako alternatywy rozwojowej dla państw Globalnego Południa oraz rywalizacją ideologiczną z liberalnymi demokracjami. W efekcie należy się spodziewać kontynuowania istotnych zmian w zakresie relacji gospodarczo-politycznych ChRL z Zachodem. To zaś wymusi na poszczególnych państwach Unii Europejskiej, jak i na całej Wspólnocie przyśpieszenie rewizji stosunków z Pekinem.

Bez alternatywy dla Xi Jinpinga

Zjazd KPCh – formalnie najwyższa władza w partii komunistycznej – rozpoczyna cykl zmian w kierownictwie partyjno-państwowym Chin, który zakończy sesja Ogólnochińskiego Zgromadzenia

Przedstawiciele Ludowych (OZPL) w marcu 2023 r.¹ Powstały w ten sposób układ personalny będzie determinował funkcjonowanie KPCh przez co najmniej najbliższe pięć lat. Pierwszy etap obecnego cyklu domknęło właśnie przeprowadzenie XX zjazdu w dniach 16–22 października, pierwszej plenarnej sesji (I plenum) nowego Komitetu Centralnego (KC) KPCh 23 października oraz sesji Stałego Komitetu OZPL (SKOZPL) w dniach 26–30 października.

Zjazd zatwierdził nowy KC, zdominowany przez współpracowników i sojuszników Xi Jinpinga (69 lat), a do statutu partii wniesiono poprawki nadające najwyższą rangę forsowanemu przez niego programowi społeczno-gospodarczemu. Jego władzę osobistą w kierownictwie KPCh potwierdzi inna zmiana w jej statucie. Nie tylko, podobnie jak na XIX zjeździe, Xi Jinpinga uznano za „twórczego” kontynuatora ideologii marksistowskiej – tym razem przede wszystkim wskazano na jego „wyjątkową przywódczą rolę” oraz wezwano „wszystkich członków partii do głębokiego zrozumienia decydującego znaczenia ustanowienia kluczowej pozycji towarzysza Xi Jinpinga w Komitecie Centralnym”.

Ostatniego dnia zjazdu doszło do incydentu – z sali obrad wyprowadzono opierającego się Hu Jintao (79 l.), poprzedniego sekretarza generalnego (2002–2012). Bezce-

” Zjazd zatwierdził nowy KC, zdominowany przez ludzi Xi Jinpinga, a do statutu partii wniesiono poprawki nadające najwyższą rangę forsowanemu przez niego programowi społeczno-gospodarczemu.

remonialne usunięcie go zaraz po wpuszczeniu na salę zagranicznych dziennikarzy to jasny sygnał nie tylko do aparatu partyjnego, lecz także do szeregowych członków KPCh, że Xi Jinping będzie działał z całą bezwzględnością. Nawet jeżeli posunięcie to było podyktowane kwestiami pozapolitycznymi (nie można do końca wykluczyć, że Hu Jintao miał incydent związany z demencją, na którą prawdopodobnie cierpi), a nie politycznymi (brak na liście kandydatów do KC jego zwolenników, w tym syna – Hu Haifenga (49 l.)), to doszło do niego na wyraźne polecenie obecnego sekretarza, który zdawał sobie sprawę z symbolicznego wymiaru tego wydarzenia.

Zdominowanie nowego KC przez zwolenników Xi Jinpinga sprawiło, że na I plenum został on po raz trzeci wybrany na sekretarza generalnego. Oznacza to złamanie niepisanej, ale przestrzeganej dotychczas zasady ograniczającej do dwóch liczbę kadencji najwyższego kierownictwa. Zrezygnowano też z rygorystycznego stosowania przepisów nakazujących jego członkom kończącym w roku zjazdu 68 lat odejście na emeryturę. W praktyce zasada ta dotyczyła tylko przeciwników lub osób, które straciły zaufanie sekretarza generalnego. Brak w nowym zwierzchnictwie KPCh oczywistego kandydata na następcę Xi Jinpinga każe zaś przypuszczać, że nie planuje on opuścić stanowiska na kolejnym zjeździe w 2027 r., a w konsekwencji, że w praktyce może rządzić co najmniej do XXII zjazdu w 2032 r.

Stronnicy Xi Jinpinga uzyskali też absolutną większość w Biurze Politycznym, a do siedmioosobowego Stałego Komitetu Biura Politycznego (SKBP) wprowadzili czterech nowych ludzi. To – wraz z pozostałymi z poprzedniej kadencji dwoma członkami SKPB, którzy są sojusznikami sekretarza generalnego – zapewnia mu całkowitą kontrolę nad najważniejszym organem partii komunistycznej. Utrzymał on także pełnię władzy nad Centralną Komisją Wojskową KC. Również na sesji SKOZPL przeprowadzono pierwsze zmiany w obsadzie struktur państwowych, poszerzając obecność w nich zwolenników Xi Jinpinga (zob. Aneks). Ta fala roszad personalnych po raz pierwszy w historii daje sekretarzowi generalnemu de facto całkowitą i bezpośrednią kontrolę nad KPCh i aparatem państwowy ChRL (dotychczas do pozbawienia swoich przeciwników realnych wpływów wykorzystywał on wiele instrumentów, głównie komisje w KC²). Zwycięstwo na zjeździe powinno pozwolić mu na

¹ Zob. rozdział *Struktura i funkcjonowanie KPCh* [w:] M. Bogusz, J. Jakóbski, *Komunistyczna Partia Chin i jej państwo. Konserwatywny zwrot Xi Jinpinga*, OSW, Warszawa 2019, s. 13–23, osw.waw.pl.

² W czasie pierwszych dwóch kadencji Xi Jinping musiał tworzyć równoległe struktury w KC, aby wpływać na funkcjonowanie aparatu partyjno-państwowego. Zob. rozdział *Przebudowa aparatu państwowego* [w:] *idem*, s. 94–104.

dalszą centralizację władzy. Wydaje się, że będzie to prowadzić do napięć między centrum a lokalnymi strukturami w prowincjach, zwłaszcza w kontekście planowanej radykalnej zmiany modelu rozwojowego państwa.

Pogoń za nowym modelem rozwoju

Przywódcy KPCh zdiagnozowali nawarstwiająca się sprzeczności w modelu rozwojowym ChRL jeszcze podczas kadencji Hu Jintao. Na początku 2007 r. ówczesny premier Wen Jiabao (2003–2013) określił „trajektorię” chińskiej gospodarki jako „niestabilną, niezrównoważoną, nieskoordynowaną i niemożliwą do utrzymania” w dłuższej perspektywie. Dotychczasowy model rozwoju – oparty na inwestycjach infrastrukturalnych i stymulowaniu budownictwa mieszkaniowego, wspierany eksportem i inwestycjami zagranicznymi – generuje jeszcze wzrost PKB, ale możliwości jego kontynuowania wyczerpują się. Wynika to z:

- wysycenia bardziej rozwiniętych regionów mieszkaniem³ i infrastrukturą oraz niskiej lub ujemnej stopy zwrotu z tych projektów;
- narastającego długu (całkowity dług korporacyjny, gospodarstw domowych i podmiotów publicznych przekroczył w 2019 r. 300% PKB⁴ i wciąż rośnie);
- poważnych zmian demograficznych, w tym starzenia się populacji i kurczenia się zasobów siły roboczej;
- przekształceń w zakresie otoczenia międzynarodowego i zmian trendów w międzynarodowych korporacjach, naciskanych przez rządy państw zachodnich do dywersyfikowania lub przenoszenia łańcuchów dostaw z ChRL.

Utrzymywanie obecnego modelu grozi stopniowym przechodzeniem gospodarki w stagnację, co przy nierównościach rozwojowych i pogłębiających się różnicach materialnych stwarza niebezpieczeństwo wystąpienia zaburzeń społecznych.

Odpowiedzią na narastającą niewydolność aktualnego modelu ma być – przygotowana jeszcze w czasach Hu Jintao – koncepcja oparcia rozwoju na konsumpcji

wewnętrznej, co wymaga szybkiego i znaczącego wzrostu dochodów ludności przy równoczesnym uniknięciu inflacji. Cel to budowa nowej, „socjalistycznej”, czyli głęboko związanej z KPCh, klasy średniej. Kluczami do tego są obniżenie stopy oszczędności (obecnie ok. 45% PKB), przez lata utrzymywanej na wysokim poziomie w celu finansowania inwestycji w gospodarce, oraz oparcie wzrostu na stymulacji konsumpcji. Polityka społeczno-gospodarcza Xi Jinpinga kieruje się tym samym paradygmatem, ale teraz – kiedy uzyskał on pełnię władzy nad KPCh i aparatem państwowym – ma być realizowana nowymi środkami i w ramach nowych relacji w partii i między rządzącymi a społeczeństwem.

XX zjazd przyjął zmiany w statucie KPCh dotyczące koncepcji „wspólnego dobrobytu” (共同富裕) i strategii „podwójnej cyrkulacji” (国内国际双循环). Tę pierwszą stworzył w latach pięćdziesiątych Mao Zedong i miała ona na celu zniwelowanie nierówności społecznych poprzez kolektywną własność

³ Jeżeli dotychczasowe tempo rozwoju sektora budowlanego się utrzyma, to liczba mieszkań powstałych w ChRL do roku 2030 wystarczy do zakwaterowania 3,4 mld ludzi. *Chinese Cities' Expansion Plans Could House 3.4 Billion People*, Bloomberg, 15.07.2016, bloomberg.com.

⁴ A. Lee, *China's total debt rises to over 300 per cent of GDP as Beijing loosens borrowing curbs to boost growth*, South China Morning Post, 17.07.2019, scmp.com.

i egalitarną politykę państwa. Koncepcję zredefiniował w latach osiemdziesiątych Deng Xiaoping, który stwierdził, że „wspólny dobrobyt” oznacza, iż niektórzy mogą się bogacić przed innymi, ale ogólny wzrost zamożności przełoży się na podniesienie poziomu życia wszystkich. Xi Jinping opisał „wspólny dobrobyt” na nowo – jako mechanizm większej redystrybucji. Z kolei „krajowo-międzynarodowa podwójna cyrkulacja” to zaproponowana przez SKBP w maju 2020 r. strategia reorientacji gospodarki ChRL poprzez nadanie priorytetu konsumpcji krajowej („cyrkulacja wewnętrzna”) przy jednoczesnym zachowaniu otwartości na handel międzynarodowy i inwestycje („cyrkulacja zewnętrzna”). Łańcuchy dostaw sektorów uznanych za strategiczne – np. półprzewodników, ale także żywności – mają jednak być obsługiwane tylko przez podmioty chińskie i wyłącznie na terenie kraju. Konkurencję zagraniczną wolno dopuszczać jedynie w „cyrkulacji zewnętrznej” i ma ona pełnić funkcję komplementarną względem „cyrkulacji wewnętrznej”.

Takie zmiany w statucie KPCh wskazują, że Xi Jinping po przejęciu niekwestionowanej władzy zamierza przede wszystkim przeprowadzić postulowaną od ponad

” Wydaje się, że w nowej kadencji Xi Jinping będzie dążył do dalszej centralizacji zarządzania gospodarką, zwiększenia dominacji sektora państwowego oraz zerwania powiązań kadr z biznesem.

15 lat, ale wciąż nierealizowaną zmianę modelu rozwoju społeczno-gospodarczego ChRL, w tym mechanizmów redystrybucji w ramach koncepcji „wspólnego dobrobytu”, przy jednoczesnej redukcji zależności od zagranicy w ramach „podwójnej cyrkulacji”. Dlatego wydaje się, że w nowej kadencji będzie dążył do dalszej centralizacji zarządzania gospodarką, zwiększenia dominacji sektora państwowego (od 2016 r. wzrost udziału sektora niepaństwowego w PKB zahamował i utrzymuje się na poziomie ok. 38%), a także do zerwania powiązań lokalnych struktur partyjno-państwowych z biznesem. Inny problem to awersja kierownictwa do podejmowania trudnych decyzji gospodarczych, które – przynajmniej w okresie przejściowym – odbiją się negatywnie na sytuacji w ChRL. W czasie pierwszych dwóch kadencji Xi Jinpinga Pekin niejednokrotnie interweniował w obliczu negatywnych skutków wprowadzanych zmian – często je cofał lub redukował ich zakres⁵.

Odgórna rewolucja Xi Jinpinga

XX zjazd i zmiany personalne, które po nim nastąpiły, sygnalizują przełom w odgórnej rewolucji, którą Xi Jinping zapoczątkował po objęciu stanowiska sekretarza generalnego w 2012 r.⁶ Ma on nie tylko zyskać formalną bezpośrednią kontrolę nad całym aparatem partyjno-państwowym, lecz także dać całej tej strukturze nowy impuls do działania. Oczekiwania te symbolizuje wizyta nowego SKBP 27 października w Yan’an w prowincji Shaanxi, gdzie KPCh po Długim Marszu ustanowiła stolicę terenów pod swoją administracją. Xi Jinping zobowiązał się tam, że partia będzie kontynuowała walkę rewolucyjną. Odwołał się przy tym do „ducha Yan’an”⁷ oraz do przykładu VII Zjazdu KPCh, który w 1945 r. doprowadził do wyeliminowania wewnątrzpartyjnej opozycji wobec rządów Mao Zedonga oraz przygotował komunistów do zwycięstwa w wojnie domowej i zdobycia władzy w Chinach.

⁵ Obok wycofywania się z wielu reform strukturalnych (np. uchylone po czasie zakazy budowy elektrowni węglowych) objawiało się to niespójną polityką makroekonomiczną. W sytuacjach kryzysowych często powraca się do nierównoważonych metod stymulacji mieszkalnictwa i budowy infrastruktury. Władze m.in. na spowolnienie związane z walką z koronawirusem w 2022 r. reagowały np. znoszeniem restrykcji na sektor mieszkaniowy. Zob. *China's Stimulus: All the Steps Taken Recently to Boost Economy*, Bloomberg, 26.08.2022, bloomberg.com.

⁶ Zob. rozdział *Konserwatywny zwrot w KPCh: koniec kolektywnego przywództwa?* [w:] *Komunistyczna Partia Chin...*, op. cit., s. 78–93.

⁷ W Yan’an Mao Zedong zdominował kierownictwo i sformułował podstawy maoizmu, co zapoczątkowało kult jednostki. Stworzono tam też wykorzystywane do dzisiaj mechanizmy kontroli politycznej i kulturalnej, zainicjowano kampanię rektyfikacji w celu utrzymania dyscypliny w aparacie partyjnym i wypracowano „linię mas”, która stwarzała mechanizm kontroli społecznej. Wszystko to przyczyniło się do powstania mitu Yan’an, który wciąż silnie oddziałuje na przywódców partii.

Symbolikę tej podróży trudno przecenić. Wizyta zapowiada koniec tolerowania wewnątrzpartyjnej kontestacji polityki kierownictwa, dalsze zaostrzenie dyscypliny w KPCh oraz powrót do ideologii jako nie tylko narzędzia kontroli, lecz także środka zarządzania aparatem partyjnym. W dużym stopniu oznacza to restalinizację ChRL, choć prowadzoną w innych okolicznościach wewnętrznych i innymi środkami niż w latach pięćdziesiątych przez Mao Zedonga. Jest również ostrzeżeniem, że partię i państwo czeka trudny okres, oraz sygnałem, że rola ideologii jako wspólnego mianownika zapewniającego spójność aparatu wzrośnie, gdy wspólny interes ekonomiczny zacznie tracić na znaczeniu.

Trudno stwierdzić, na ile konieczność wdrożenia radykalnych zmian wewnątrz KPCh wynika z potrzeby odejścia od dotychczasowej ścieżki rozwoju, a na ile przekształcenia społeczno-gospodarcze stanowią tylko pretekst dla zwiększenia osobistej władzy Xi Jinpinga. Niemniej od ponad 15 lat próby przebudowy gospodarki napotykają opór lokalnych struktur partyjno-państwowych, które są beneficjentami modelu opartego na ogromnych inwestycjach w infrastrukturę, mieszkalnictwo i przemysł. Od skutecznego przeprowadzenia transformacji gospodarczo-społecznej zależy jednak przetrwanie reżimu i samego Xi Jinpinga, który skoncentrował w swoim ręku największą władzę od czasów Mao Zedonga.

Wraz z wyczerpywaniem się potencjału obecnego modelu rozwoju ChRL narastają problemy wewnętrzne. Ograniczeniu ulegają dotychczasowe możliwości

” Trudno stwierdzić, na ile konieczność wdrożenia zmian wewnątrz KPCh wynika z potrzeby odejścia od dotychczasowej ścieżki rozwoju, a na ile jest pretekstem dla zwiększenia władzy Xi Jinpinga.

awansu społecznego, pogłębia się też rozwarstwienie⁸. Wskutek pandemii udział eksportu w PKB Chin zaczął ponownie rosnać⁹, co stoi w sprzeczności z kierunkiem zmian gospodarczych. Strategia „zero COVID” nasila i przyspiesza kryzys gospodarczy¹⁰ oraz budzi narastający opór wśród ludności, co prowadzi do coraz częstszych protestów przeciwko obostrzeniom pandemicznym. Zarazem nie istnieją narzędzia pozwalające określić, na ile sprzeciw generują konkretne działania epidemiologiczne władz, a na ile stanowią one wyłącznie pretekst do zmanifestowania rosnącej frustracji sytuacją gospodarczą, zwłaszcza wśród młodych ludzi – grupę dotkniętą blisko 20-procentowym bezrobociem¹¹.

W tej chwili partii udaje się utrzymać stabilność poprzez zaostrzenie kontroli nad ludnością – czy to w ramach walki z pandemią, czy wcześniej zainicjowanych programów, jak System Wiarygodności Społecznej¹². Restrykcje (nasilone podczas pandemii, ale wprowadzane już przed nią) obniżają jednak entuzjazm dla rządów Xi Jinpinga i wywołują rosnące negatywne konsekwencje ekonomiczne. Równocześnie władze dążą do rozwoju rodzimych technologii i uzyskania samowystarczalności żywnościowej. Mają temu służyć zacieśnianie nadzoru państwa nad aktywnością ekonomiczną podmiotów prywatnych, w tym chłopów, oraz dalsze zwiększanie roli przedsiębiorstw państwowych w poszczególnych sektorach gospodarki.

⁸ Obrazujący je współczynnik Giniego w 2020 r. osiągnął dla Chin wartość 46,8 p. – znacznie powyżej poziomu ostrzegawczego (40 p.) – i wzrósł o 0,3 p. względem roku 2019, po latach spadków z rekordowego pułapu 49,1 p. w 2008 r. Zob. *Inequality of income distribution in China based on the Gini index 2004–2020*, Statista, 27.07.2022, statista.com.

⁹ Lingling Wei, *Xi Jinping's Ideological Ambition Challenges China's Economic Prospects*, The Wall Street Journal, 17.10.2022, wsj.com.

¹⁰ Zob. M. Bogusz, *Chiny: konsekwencje strategii „zero COVID”*, „Komentarze OSW”, nr 463, 27.07.2022, osw.waw.pl.

¹¹ Zob. *‘I feel like I’ve been abandoned by the world’: Chinese youth hit by record unemployment*, France 24, 21.10.2022, france24.com.

¹² System ma monitorować codzienną aktywność każdego obywatela i dynamicznie przyznawać mu lub odbierać punkty „wiarygodności społecznej”. Bilans ów będzie determinował codzienne życie. Jego pełną implementację odłożono w czasie, ale działają programy pilotażowe. Zob. rozdział *Kontrola społeczeństwa i partii* [w:] *Komunistyczna Partia Chin...*, op. cit., s. 123–127.

Nawarstwianie się problemów społeczno-gospodarczych i rosnące z czasem koszty odkładanych od lat przekształceń czynią z wdrożenia nowego modelu rozwoju kwestią nagłą. Wymaga ono jednak przełamania oporu lokalnych struktur partyjnych współdziałających z regionalnymi elitami ekonomicznymi. Xi Jinping ma do wyboru dwie ścieżki postępowania. Pierwsza polega na powiększaniu kontroli centrum nad regionami i systematycznym „marszu przez instytucje” w dół kolejnych szczebli podziału administracyjnego. Jest to jednak proces powolny, czasochłonny i wymagający zachowania długotrwałej spójności grupy popierającej sekretarza generalnego. Druga wiąże się z wykorzystaniem narastającej frustracji ludności do zainicjowania oddolnych zmian, które wymusiłyby na lokalnych strukturach ustępstwa i pogodzenie się z koniecznością utraty znaczących dochodów w zamian za stabilizację społeczną. Wprawdzie kierownictwo KPCh miałoby spore trudności z moderowaniem tych posunięć, lecz krok ten pozwoliłby przechwycić aktywność społeczną i pozyskać autentyczne poparcie dla transformacji.

Wydaje się, że traumatyczne doświadczenia zbiorowe przywódców KPCh sięgające rewolucji kulturalnej (1966–1976) sprawiają, iż nie są oni skłonni do aktywowania

” Podczas trzeciej kadencji Xi Jinpinga należy się spodziewać zaostrzenia antytajwańskiej retoryki, kontynuowania prowokacji w Cieśninie Tajwańskiej oraz dążenia do izolacji Tajpej.

ludności i wybiorą raczej drogę odgórnej rewolucji instytucjonalnej. Bez względu jednak na przyjęty przez nich sposób działania ChRL wchodzi w czas gwałtownych zmian. Nawet w przypadku urzeczywistnienia się optymistycznego scenariusza nastąpi okres przejściowy, kiedy jeden motor wzrostu przestanie działać, a drugi nie wygeneruje jeszcze pozytywnych skutków. W tym czasie państwo będzie wyjątkowo wrażliwe na oddziaływanie czynników zewnętrznych i niestabilne wewnętrznie.

Syndrom oblężonej twierdzy

W elitach partyjnych rośnie strach przed Zachodem. Z punktu widzenia KPCh wywiera on presję ideowo-kulturową, która działa korumpująco na morale i światopogląd chińskiego społeczeństwa, a przez to uderza w fundamenty rządów autorytarnych. Ponadto co najmniej od prezydentury Baracka Obamy Pekin uważa, że kolejne administracje USA dążą coraz agresywniej do powstrzymania wzrostu ChRL i budują w regionie Indo-Pacyfiku koalicję przeciwko niej. Dlatego, choć obecnie uwaga partii skupia się na sprawach wewnętrznych i wydaje się ona odkładać ambicje międzynarodowe na dalszy plan¹³, w *Raporcie z prac XIX KC Xi Jinpinga* wielokrotnie padały ostrzeżenia o „zakusach wrogich sił” (zarówno w kontekście Tajwanu, jak i prób powstrzymania wzrostu znaczenia Chin) czy o państwach „dążących do hegemonii” i nawiązujących do „budowy multilateralnego” świata. Są to słabo zaważone ataki na Zachód, a przede wszystkim na Stany Zjednoczone. Mają charakter rutynowy, lecz zdwojono je i wzmocniono ich wydźwięk retoryczny.

Wskazywałyby to, że polityka ChRL względem Zachodu może po zjeździe przybrać bardziej konfrontacyjny charakter, zwłaszcza że KPCh nie rezygnuje ze stworzenia „chińskiego modelu”, który po pewnych przekształceniach miałby być atrakcyjny dla państw rozwijających się. W ten sposób Pekin pragnie rozszerzyć i umocnić swoje wpływy na Globalnym Południu czy wręcz stać się jego przywódcą. Tworzy to kolejną płaszczyznę rywalizacji z Zachodem na poziomie ustrojów gospodarczo-politycznych. W rezultacie z perspektywy KPCh wychodzi ona daleko poza ramy gospodarcze i dotyczy przetrwania reżimu, co powoduje, że kierownictwo partii nie wyklucza żadnego scenariusza, włącznie z konfliktem zbrojnym.

¹³ Żadne opublikowane dokumenty z XX zjazdu nie wskazują na prowadzenie osobnych dyskusji poświęconych wyłącznie polityce zagranicznej.

Do statutu partii zdecydowano się wpisać „sprzeciw wobec sił separatystycznych dążących do «niepodległości Tajwanu»”. Wynika to z poczucia presji wywieranej przez Waszyngton, bo tak odbierane jest w Pekinie wzmacnianie przez USA zdolności obronnych Tajpej i jego wspieranie utrzymania przez wyspę suwerenności. Do tego dochodzi głos rodzimej opinii publicznej, którą od dekad poddaje się nacjonalistycznej propagandzie, więc teraz kierownictwo zostało zakładnikiem własnej narracji. Nie bez znaczenia są też przemiany społeczne w samym Tajwanie, które sprawiają, że jego mieszkańcy coraz mniej utożsamiają się z Chinami, a coraz bardziej postrzegają się jako odrębny naród¹⁴. Czyni to perspektywę integracji regionu z ChRL jeszcze trudniejszą. Te okoliczności potwierdzają, że wyspa stanie się punktem zapalnym w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi. Podczas trzeciej kadencji Xi Jinpinga należy się więc spodziewać zaostrzenia antytajwańskiej retoryki, kontynuowania prowokacji w Cieśninie Tajwańskiej oraz dążenia do izolacji Tajpej.

W tym kontekście wydaje się istotne, że sekretarz generalny poświęcił w swym raporcie dużo miejsca bezpieczeństwu państwa, destabilizującemu się otoczeniu

” Sekretarz generalny poświęcił w swym raporcie dużo miejsca bezpieczeństwu państwa, destabilizującemu się środowisku międzynarodowemu i konieczności dalszej modernizacji armii.

międzynarodowemu i konieczności dalszej modernizacji armii. Z punktu widzenia Chin perspektywa konfrontacji z Zachodem wymusza na nich jednak także pogłębianie de facto sojuszu z Rosją¹⁵. Pekin – podobnie jak Moskwa – uważa się za ofiarę zachodniej presji, ale też uznaje Kreml za partnera, który skutecznie skupia na sobie uwagę rywala. Chińczycy są również przekonani, że ewentualne zwycięstwo Zachodu w obecnym konflikcie z Rosją pozwoli mu jeszcze silniej naciskać na ChRL. Dlatego podtrzymanie autorytarnych, antyzachodnich rządów na Kremlu to w nadchodzącym okresie jeden z priorytetów KPCh. To wszystko determinuje też stosunek Chin do rosyjskiej agresji na Ukrainę i sprzeciw wobec sankcji, których jednak Pekin nie chce łamać z obawy przed negatywnymi konsekwencjami takiego posunięcia dla przeżywającej trudności gospodarki. Taki stan rzeczy będzie trwał przynajmniej do momentu, gdy przywódcy uznają, że władza przychylnych im elit na Kremlu jest zagrożona.

Jeżeli w partii istniała do tej pory jakaś opozycja względem partnerstwa z Rosją, to na XX zjeździe została ona wyeliminowana. Świadczy o tym pierwsza rozmowa Wang Yi – ministra spraw zagranicznych i świeżo wybranego członka Biura Politycznego – z Siergiejem Ławrowem. W jej trakcie po raz pierwszy od wybuchu wojny Wang Yi osobiście poparł Władimira Putina, ale też ambicje mocarstwowe Rosji¹⁶. Stwierdzenie to jednoznacznie wskazuje, że sojusz pomiędzy oboma państwami jest trwały i że nie dojdzie do jego rewizji. Jego uczestnicy nie zrezygnują także z ambicji radykalnej przebudowy globalnego systemu pod swoje dyktando, zasygnalizowanej we wspólnej deklaracji z 4 lutego 2022 r.¹⁷ Pekin wciąż będzie również dążył do zacieśnienia koordynacji strategicznej z Moskwą na arenie międzynarodowej.

Niepokój związany z potencjalnymi zachodnimi restrykcjami gospodarczymi powoduje, że KPCh zmierza do zmniejszenia zależności ChRL od rynków, technologii i kapitałów zagranicznych, choć głównym czynnikiem pozostaje tu konieczność postawienia na „cyrkulację wewnętrzną”. Towarzyszyć temu będzie dalsze „wypychanie” zewnętrznych firm z sektorów przemysłu uznanych za strategiczne.

¹⁴ Zob. 臺灣民眾臺灣人/中國人認同趨勢分佈(1992年06月~2022年06月), Election Study Center, National Chengchi University, 12.07.2022, esc.nccu.edu.tw.

¹⁵ Zob. M. Bogusz, J. Jakóbowski, W. Rodkiewicz, *Oś Pekin–Moskwa. Fundamenty asymetrycznego sojuszu*, OSW, Warszawa 2021, osw.waw.pl.

¹⁶ 王毅同俄罗斯外长拉夫罗夫通电话, MSZ ChRL, 27.10.2022, fmprc.gov.cn.

¹⁷ Zob. M. Bogusz, J. Jakóbowski, W. Rodkiewicz, *Koniec gry pozorów: demonstracyjna koordynacja między Pekinem i Moskwą*, „Komentarze OSW”, nr 428, 23.02.2022, osw.waw.pl.

Xi Jinping wzywa do samowystarczalności żywnościowej, co także przełoży się na zwiększenie ochrony krajowych producentów rolnych przed konkurencją. Utrzymanie „cyrkulacji zewnętrznej” pozwoli jednak kontynuować relacje z wybranymi państwami – zarówno rozwijającymi się, stanowiącymi źródła niezbędnych surowców, jak i wysoko rozwiniętymi, których wybrane korporacje będą wiązane z gospodarką ChRL, aby utrzymać pośredni wpływ na politykę ich rządów.

Taka strategia uprzedmiotawia partnerów gospodarczych Pekinu, w tym członków UE. Z jednej strony zapewnia mu dźwignię nacisku w postaci dostępu do chińskiego rynku w ramach „cyrkulacji zewnętrznej”, a z drugiej uodparnia samą ChRL na presję zewnętrzną poprzez oparcie strategicznych sektorów na „cyrkulacji wewnętrznej”. Pozwoli to przywódcom KPCh wpływać na partnerów, by opowiedzieli się po którejś ze stron w rywalizacji ze Stanami Zjednoczonymi. Można uznać, że Pekin – tak jak Moskwa – będzie dążył do rozbicia jedności transatlantyckiej środkami ekonomicznymi. Zmusi to państwa członkowskie i instytucje unijne do rewizji stosunków gospodarczych i politycznych z nim.

Konkluzje

XX zjazd zamyka okres demontażu systemu społeczno-politycznego ChRL, którego architektem był Deng Xiaoping. To bezpowrotny koniec tzw. epoki reform i otwarcia. W efekcie przemian ostatniej dekady mamy do czynienia już z inną KPCh i innym państwem chińskim. Nie waha się ono choćby przed sięganiem w relacjach międzynarodowych po asertywne środki („wilcza dyplomacja”¹⁸), które – nawet jeżeli są przeciwskuteczne – pozwalają realizować cele „godnościowe”. Zerwanie z programowym pragmatyzmem epoki Deng Xiaopinga w stosunkach z zagranicą¹⁹ – podobnie jak w kwestiach wewnętrznych – to nowa i stała cecha polityki ChRL. Niepewna sytuacja gospodarcza oraz presja ze strony USA i ich sojuszników mogą przy tym zmusić KPCh do przyśpieszenia realizacji programu „cyrkulacji wewnętrznej” i uodpornienia gospodarki na zachodnie sankcje.

XX zjazd potwierdza i radykalnie wzmacnia mandat Xi Jinpinga do dokończenia odgórnej rewolucji. Ewentualny sukces związany ze zmianą modelu rozwoju społeczno-gospodarczego pozwoli partii umocnić władzę na najbliższe dekady oraz umożliwi ChRL podjęcie dalekosiężnych ambicji międzynarodowych i rzucenie otwartego wyzwania Stanom Zjednoczonym w kwestii hegemonii w regionie Indo-Pacyfiku. Porażka natomiast przyniesie dalsze dryfowanie systemu i narastanie niezadowolenia społecznego, które będzie tłumione rosnącymi represjami. Te, nawet jeżeli okażą się skuteczne, wygaszą jednak całkowicie aktywność ludności i pogłębią systemową inercję. To z kolei może pchnąć kierownictwo do radykalnych działań wobec Tajwanu. Może bowiem zwyciężyć przekonanie, że wojna – bez względu na jej przebieg – nie tylko pozwoli na odzyskanie legitymizacji wewnętrznej, lecz przede wszystkim da (w ramach stanu wojennego) narzędzia do rozwiązania problemów strukturalnych, czego nie uda się osiągnąć inaczej.

Odgórna rewolucja Xi Jinpinga już przynosi skutki globalne – pogłębia polaryzację na arenie międzynarodowej, ponieważ wbrew propagandowej narracji KPCh to także Pekin coraz silniej naciska i będzie naciskał na partnerów, aby jednoznacznie opowiedzieli się po którejś ze stron w jego rywalizacji z Zachodem. Wraz z postępami programu „podwójnej cyrkulacji” zmieniają się też miejsce i rola ChRL w globalnym podziale pracy. Wpłynie to na szereg procesów gospodarczych na świecie – zniknie choćby antyinflacyjny wpływ chińskiego eksportu – oraz na dalszy przebieg globalizacji, która może się rozdzielić na dwa lub więcej konkurujących ze sobą nurtów.

¹⁸ Termin, ukuty na kanwie chińskiego filmu akcji *Wilczy wojownik*, oznacza agresywny styl działania przez zastraszanie lub mobilizację „oburzenia chińskiej opinii publicznej” przyjęty przez dyplomatów ChRL pod rządami Xi Jinpinga.

¹⁹ Zamknięcie w dictum „Ukryj swoją siłę, poczekaj na swój czas”.

W relacjach z UE Pekin będzie coraz częściej oczekiwał od państw członkowskich ustępstw w zamian za pozwolenie na dostęp do rynku wewnętrznego. Ponadto ChRL podejmie próby wymuszania zarówno zgody na transfer technologii, jak i ograniczenia krytyki za łamanie praw człowieka czy koncesji na szczeblu międzynarodowym, w tym w organizacjach multilateralnych i w odniesieniu do Tajwanu. Dalsze utrzymywanie bliskich więzi gospodarczych narazi przy tym unijne firmy na ryzyko objęcia amerykańskimi sankcjami. W tym kontekście pogłębiająca się rywalizacja chińsko-amerykańska zmusi Brukselę do rozluźnienia lub zacieśnienia współpracy z Waszyngtonem oraz przemyślenia roli i potencjału Unii w systemie zbiorowego bezpieczeństwa w Eurazji, a nawet modelu rozwoju samej wspólnoty i kierunku procesu integracji europejskiej.

Odgórna rewolucja Xi Jinpinga będzie również determinowała zdolność ChRL do stworzenia modelu rozwoju atrakcyjnego dla państw rozwijających się i konkurencyjnego względem zachodniego. W dłuższej perspektywie określi też pośrednio stosunki Globalnego Południa z Zachodem. Średnio-terminowo zaostry rywalizację między ChRL a Zachodem – przede wszystkim Stanami Zjednoczonymi – w krajach rozwijających się. Może to działać destabilizująco na regiony świata już dotknięte wieloma problemami i zwiększyć presję imigracyjną na Europę.

ANEKS

Zmiany personalne w aparacie partyjno-państwowym po XX Zjeździe KPCh

Zjazd KPCh to tylko pierwszy formalny etap procesu zmiany politycznej. W marcu 2023 r. na sesji OZPL zapadną rozstrzygnięcia co do obsady najważniejszych stanowisk państwowych. Chociaż wszystkie kluczowe decyzje personalne podjęto w okresie przed zjazdem, to będą one ogłaszane opinii publicznej zgodnie z formalnym kalendarzem politycznym. W realiach ChRL pozoruje to partycypację populacji w procesie decyzyjnym.

Na I Plenum XX KC Xi Jinping wprowadził do siedmioosobowego SKBP czterech nowych członków. Są to: Li Qiang (63 l.), Cai Qi (66 l.), Ding Xuexiang (60 l.) i Li Xi (66 l.), którzy zawdzięczają mu karierę i nie mają własnego zaplecza politycznego. Pozostający w składzie organu Zhao Leji (65 l.) i Wang Huning (67 l.) są natomiast jego sojusznikami. Li Qiang, pierwszy sekretarz partii w Szanghaju, zostanie nowym premierem w czasie sesji OZPL w marcu 2023 r. Cai Qi, dotychczasowy szef KPCh w Pekinie, zastąpi Wang Huninga na stanowisku pierwszego sekretarza sekretariatu KC i będzie odpowiedzialny za organizację pracy KC. Li Xi, pierwszy sekretarz w prowincji Guangdong, zostanie szefem Centralnej Komisji ds. Kontroli Dyscypliny, w której zastąpi Zhao Leji. Ding Xuexiang, dotychczasowy Dyrektor Biura Generalnego KPCh, jest typowany na pierwszego (wykonawczego) wicepremiera.

Na czele OZPL stanie Zhao Leji – formalnie numer trzy w hierarchii partyjnej (w XIX SKBP – szósty). W nowym układzie stoi wyżej niż Wang Huning, który zajmuje czwarte miejsce (poprzednio piąte) i przejmie kierowanie Ludową Polityczną Konferencją Konsultacyjną Chin (LPKKCh) – organem jedynie doradczym, ale ważnym dla mobilizacji zewnętrznego poparcia dla partii. Zhao Leji to obecnie najwyższy stający członek kierownictwa, który należy do bliskich sojuszników Xi Jinpinga, lecz ma samodzielną pozycję polityczną w KPCh. Uznawany za głównego partyjnego ideologa Wang Huning będzie zarządzał nie tylko LPKKCh, lecz także Zjednoczonym Frontem – kluczowym narzędziem kontroli społeczno-politycznej KPCh (podlega mu każda organizacja polityczna, społeczna czy kulturowa w kraju).

W konsekwencji XX zjazdu doszło również do zmian w gronie osób z kierownictwa zajmujących się sprawami międzynarodowymi. Urzędujący, zapewne do marca 2023 r., minister spraw zagranicznych Wang Yi (69 l.) nie tylko utrzymał miejsce w KC, lecz także awansował do Biura Politycznego

i prawdopodobnie zastąpi Yang Jiechiego (72 l.) w roli szefa biura Komisji Spraw Zagranicznych KC, która nadzoruje chińską dyplomację z ramienia KPCh. Do KC weszli też ambasador w USA Qin Gang (56 l.) oraz sekretarz partii w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Qi Yu (61 l.). Możliwe, że jeden z nich zostanie nowym szefem MSZ. Ponadto zawdzięczający Xi Jinpingowi karierę Chen Wenqing (62 l.), dotychczasowy szef Ministerstwa Bezpieczeństwa Państwowego – zastąpiony decyzją SKOZPL przez innego lojalistę Xi Jinpinga Chen Yixina (63 l.), odpowiadającego za bezpieczeństwo zewnętrzne, w tym wywiad – został członkiem Biura Politycznego i zastąpi Guo Shengkuna (68 l.), sojusznika Xi Jinpinga, na stanowisku sekretarza Komisji Polityczno-Prawnej KC, która nadzoruje z ramienia KPCh pracę wewnętrznych i zewnętrznych organów bezpieczeństwa.

Komitet Centralny mianował również wiceprzewodniczącym Centralnej Komisji Wojskowej (CKW) generała He Weidonga (65 l.), byłego dowódcę Wschodniego Teatru Działań Armii Ludowo-Wyzwoleńczej (2019–2022), w którego skład wchodziły siły przygotowywane do potencjalnej inwazji na Tajwan. Równocześnie stanowisko wiceprzewodniczącego CKW utrzymał Zhang Youxia (72 l.) – generał w stanie spoczynku powszechnie postrzegany jako bliski sojusznik Xi Jinpinga.